

ФОМЕНКО А. Є.,

доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України,
професор кафедри публічного права
(Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»)

ТКАЧЕНКО П. І.,

член Асоціації правників України,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ТКАЧЕНКО А. О.,

викладач кафедри права
(Дніпровський гуманітарний
університет)

УДК 343.54

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.41>**БАНДИТИЗМ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР**

Організована злочинність була та залишається існувати, створюючи при цьому значну загрозу громадській безпеці та правопорядку, подекуди національній та міжнародній безпеці, лишаючи негативні наслідки для суспільства. Саме організована злочинність має найвищий рівень суспільної небезпечності, оскільки охоплює різні за своєю природою та характером протиправні, кримінально-карані діяння.

Поширення організованої злочинності в усіх її формах прояву перешкоджає прогресивному, інноваційному становленню та розвитку суверенної держави. Не виключенням є й бандитизм, який й по сьогоднішній день залишається одним із найнебезпечніших загальнокримінальних проявів організованої злочинності. Статистичні дані, які наведено Генеральною прокуратурою України, зокрема щодо кількісних показників та результатів боротьби з організованими групами та злочинними організаціями свідчить про нагальність кримінально-правових досліджень проблематики бандитизму.

Актуальність кримінологічного дослідження бандитизму, як кримінального правопорушення, передбаченого ст. 257 Кримінального кодексу України зумовлено не скільки його поширенням, а стільки негативними наслідками, які лишаються після вчинення. Не значні кількісні показники, відвернули увагу вчених-правників, зокрема кримінологів від даної проблеми, відсутність кримінологічної характеристики, дослідження детермінантів, особи-злочинця та інших особливо важливих елементів зумовили дійсне дослідження. Окрім цього, актуальність даного дослідження полягає в отриманні результатів, які на нашу думку, стануть корисними в частині наукової діяльності із дослідження детермінації та побудови ефективної системи заходів протидії та запобігання та правоохоронного блоку в частині практичної діяльності

оперативних та слідчих підрозділів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю.

Ключові слова: бандитизм, банда, організована злочинність, організоване злочинне угрупування, кримінологічна характеристика.

Fomenko A. Ye., Tkachenko P. I., Tkachenko A. O. Banditry: criminology dimension

Organized crime has existed and continues to exist, creating a significant threat to public safety and law and order, and in some cases to national and international security, leaving negative consequences for society. It is organized crime that has the highest level of social danger, as it encompasses illegal, criminally punishable acts of different nature and character.

The spread of organized crime in all its forms hinders the progressive, innovative formation and development of a sovereign state. Banditry, which to this day remains one of the most dangerous general criminal manifestations of organized crime, is no exception. Statistical data provided by the General Prosecutor's Office of Ukraine, in particular regarding the quantitative indicators and results of the fight against organized groups and criminal organizations, shows the urgency of criminal legal studies of the problem of banditry.

The relevance of a criminological study of banditry as a criminal offense provided for in Art. 257 of the Criminal Code of Ukraine is determined not so much by its spread, but as much by the negative consequences that remain after the commission. Not significant quantitative indicators diverted the attention of legal scholars, in particular criminologists, from this problem, the lack of criminological characteristics, the study of determinants, the criminal and other particularly important elements led to a valid study. In addition, the relevance of this study lies in obtaining results that, in our opinion, will be useful in terms of scientific activity in researching the determination and construction of an effective system of countermeasures and prevention, and the law enforcement unit in terms of the practical activities of operational and investigative units that fight against organized crime.

Key words: banditry, gang, organized crime, organized criminal group, criminological characteristics.

Вступ. Організована злочинність сьогодні є однією з найбільших загроз системи внутрішньої безпеки, життя та здоров'я, майна громадян нашої держави. Багато провідних вчених звернули увагу на це питання, оскільки фундаментальні зміни в економічній, соціальній та інших складових українського суспільства в ХХІ столітті призвели до значного підвищення рівня організованої злочинності взагалі і бандитизму зокрема, в той час як кримінальна відповідальність за цей вид злочинів і кримінологічний зміст її розуміння були і, певною мірою, залишаються недостатньо дослідженими [1, с. 187].

Дослідженням актуальних кримінально-правових, кримінологічних та криміналістичних проблем бандитизму було присвячено наукові праці таких видатних вчених, як М. І. Бажанов, В. І. Борисов, В. В. Василевич, В. В. Голіна, А. Ф. Зелінський, І. В. Іваненко, М. В. Корнієнко, Д. А. Корецький, В. В. Лунєєв, В. В. Сташис, М. Т. Хавронюк, та ін.

Водночас враховуючи нові форми та методи вчинення кримінальних правопорушень, набуття географічного поширення організованої злочинності, зокрема бандитизму, високу суспільну небезпеку даного виду злочинності та не достатній рівень дослідження вважаємо за доцільне дослідити кримінологічні аспекти цього караного діяння із наданням кримінологічної характеристики спираючись на наявні статистичні дані та кількісно-якісні показники.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження кримінологічної характеристики бандитизму, аналіз кількісно-якісних показників, охарактеризування особи-злочинця.

Результати дослідження. Бандитизм віднесено до категорії злочинів проти громадської безпеки, саме тому основним безпосереднім об'єктом останнього визначається система охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, громадської безпеки щодо створення безпечних умов життєдіяльності та захисту суспільства від небезпечних організованих посягань з використанням зброї. Водночас безпосередніми додатковими об'єктами досліджуваного виду злочину можуть виступати життя та здоров'я людини, її особиста воля, власність, нормальна робота підприємств, установ чи організацій та інше.

Варто зауважити, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 257 Кримінального кодексу України (далі – КК України), можливо характеризувати, як таке, що має усічений склад злочину, в тому розумінні, що для настання відповідальності за вчинення останнього не потребується встановлення суспільно небезпечних наслідків. Таким чином, моментом закінчення злочину можливо визначити з урахуванням того, в якій формі він вчиняється:

- 1) організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи і організації чи на окремих осіб;
- 2) участь у такій банді;
- 3) участь у вчинюваному нею нападі [2, с. 99].

Щодо організації банди, то в такому випадку варто погодитись із теорією професора В.В. Голіни, який пропонує розглядати два шляхи, а саме первісне безпосереднє створення банди і перетворення групи в банду в процесі її злочинної діяльності. Таким чином, до дій щодо первісного створення банди можливо включити визначення і вибір об'єктів, на які передбачається напад, попередня їх розвідка, складання плану нападу, можливих варіантів опору та інших особливостей; окреслення кола осіб, які здатні за своїми фізичними, психічними та інтелектуальними здібностями здійснити напад та іншу діяльність у банді; обміркування засад об'єднання таких осіб у сталу злочинну групу (родинні зв'язки, погрози, користь, етнічна приналежність, сумісна участь у бойових конфліктах, відбування покарання у місцях позбавлення волі, використання будь-яких особистих мотивів тощо); вибір зброї, технічних засобів, транспорту, зв'язку та причин появи їх у банді (придбання, викрадення, виготовлення, заволодіння тощо); встановлення порядку розподілу здобутих злочинним шляхом цінностей і майна; вироблення правил конспірації, внутрішньої дисципліни та форм легалізації учасників банди, навчання їх прийомам, які полегшують вчинення нападів; відпрацювання моделей поведінки і версій на випадок затримання і дачі показань правоохоронним органам; встановлення джерел фінансування банди. Водночас перетворення групи в банду в процесі протиправної діяльності означає її якісну зміну, пов'язану з надбанням групою ознак, притаманних саме банді, при цьому помітно змінюються пріоритети організаторів або більшості учасників групи та види злочинної діяльності [3, с. 18].

Варто зауважити, що більшість вчених вважають банду організованою з моменту висловлення окремими особами згоди на вступ до такої і подальшої участі в діяльності останньої. При цьому, деякі вчені навпаки наголошують на тому, що бандитизм доцільно вважати закінченим з моменту початку вчинення дій, спрямованих на створення банди. Такий підхід має більший превентивний вплив щодо запобігання такому створенню. Крім того, за відсутності конкретного прояву бандитизму через розбій, вбивство, пошкодження майна тощо практично неможливо чітко визначити конкретні характеристики того стану речей, коли банду вже можна вважати створеною [3, с. 18; 4, с. 25].

На сьогоднішній день, загальноприйнятною є теорія, яка полягає у визнанні згоди суб'єкта на участь в банді, прийняття та виконання індивідуально визначеної останньому ролі, поінформованість інших членів банди про згоду нового учасника, що в свою чергу надає їм можливість розраховувати на нього в процесі здійснення протиправної діяльності в рамках банди.

Щодо ознак, які притаманні банді, то провідною серед них вважають вчинення злочину організованою групою осіб, водночас до ознак, які характеризують банду, як організовану групу відносять множинність учасників, об'єднаність єдиним планом з розподілом функцій, наявність лідера, наявність внутрішніх форм поведінки, субкультури, стійкість,

озброєність, наявність спеціальної мети створення – вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб.

В рамках кримінологічного дослідження наводимо кількісні показники зареєстрованих випадків бандитизму за останні дев'ять років, де у 2014 цей показник становив – 12, у 2015 – 17, 2016 – 18, 2017 – 30, 2018 – 22, у 2019 – 15, протягом 2020 – 20, 2021 – 12 та упродовж 2022 року – зареєстровано 7 кримінальних правопорушень, відповідальність за яке передбачена ст. 257 КК України [5]. Таким чином за дев'ять років загальна кількість зареєстрованих випадків бандитизму склала 153 провадження.

Зокрема у 2018 році повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 257 КК України 31 особу, у 2019 році – 39 особам, у 2020 році – 77, у 2021 році – 19 та у 2022 році підозру оголошено 12 особам.

Серед вищевказаних осіб, яким оголошено про підозру, раніше вчинялись кримінальні правопорушення з 31 – 5, 39 – 1, 77 – 4, 19 – 1 та 12 – 4 відповідно. Водночас серед вказаних рецидивістів менша частка на момент затримання мала не зняту або не погашену судимість.

Середній вік злочинців становить 29–39 років, при цьому в деяких бандах було виявлено неповнолітніх осіб, а саме 1–17 річних юнаків.

В більшості випадків злочинці мали повну загальну середню або базову загальну середню освіту, були працездатними особами, які на момент вчинення ними злочину не працювали і не навчались. Деякі особи під час участі в банди використовували наявні міжрегіональні зв'язки.

Особливою ознакою є те, що деяка частина учасників банди були знайомі між собою, зокрема за місцем проживання (спільний мікрорайон, вулиця, будинок, тощо). В переважній більшості вказане знайомство ґрунтувалось ще з підліткового віку, у деяких випадках учасники разом вчилися у середній школі, відвідували заняття в спортивних секціях та інше.

Географія бандитизму переважно є наступною, а саме найбільш криміногенними регіонами виявились Одеська, Харківська та Донецька області.

Структура бандитизму свідчить про те, що понад 60% виявлених банд встигли вчинити (різні за ступенем суспільної резонансності) від одного до п'яти нападів на підприємства, установи, фірми, окремих осіб, тощо. Такі напади інколи супроводжувались вбивствами, завданням тілесних ушкоджень, зґвалтуваннями, розбоєм та ін. Переважно кількість банди становить від трьох до п'яти осіб, проте існували банди зі складом від п'яти до десяти та понад десять осіб. За тривалістю існування в переважній більшості діяли до одного року та менша частина понад три роки і лише поодинокі банди існували більше шести років здійснюючи протиправну діяльність.

Арсенали банд на сьогоднішній день оснащені різними видами вогнепальної та холодної зброї, мисливською та спортивною зброєю, пневматичною та газовою, а також переробленими пристроями для відстрілу патронів. Окрім цього, наявні різноманітні пістолети, револьвери, електрошокери, газові балончики та інші спеціальні засоби, які відповідно до чинного законодавства потребують відповідного дозволу на використання, носіння та зберігання. Разом з цим, арсенали містять гранати, вибухові пристрої, боеприпаси та ін.

Важливим елементом в кримінологічній характеристиці є те, що деякі лідери угруповань були поінформовані про методи та способи оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, а також з особливостями інкасації, охорони та перевезення цінностей.

Висновки. Отже, зважаючи на вищевикладене можливо визначити, що динаміка бандитизму не є прогресивною проте це не свідчить про її відсутність взагалі. Так, на протязі останніх двох років можливо спостерігати позитивну динаміку в частині мінімізації кількості зареєстрованих випадків, водночас кількість учасників банд, яким оголошено підозри перебуває на високому рівні. Такі фактори, як відсутність освіти, мало забезпеченість, а звідси корисливість, жага за швидкими грошима, відсутність самореалізації спонукає осіб чоловічої статі у віці від 29 до 39 років стати на злочинний шлях вступивши до банди. Втягнутими у протиправну, бандитську діяльність стають і неповнолітні особи, які переважно знаходять в цьому авторитет, збагачення та специфічну самореалізацію.

Бандитизм, як форма організованої злочинності була та залишається існувати, створюючи при цьому значну загрозу громадській безпеці та правопорядку, подекуди національній та міжнародній безпеці, лишаючи негативні наслідки для суспільства. Саме організована злочинність має найвищий рівень суспільної небезпечності, оскільки охоплює різні за своєю природою та характером протиправні, кримінально-карані діяння.

Водночас на сьогоднішній день, проблематика бандитизму не є цілком дослідженою та потребує подальших наукових розробок з точки зору кримінально-правових та кримінологічних вчень. При цьому результатами розробок мають бути відомості на основі яких можливо побудувати систему дієвих заходів протидії та запобігання. Система заходів запобігання, яка орієнтована на систему детермінант злочинності повинна бути втілена в практичну діяльність підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ.

Список використаних джерел:

1. Живова Ю.В. Стан наукового дослідження бандитизму на теренах сучасної України. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 2. 2020. С. 187–192.
2. Гаргат-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика та основні ознаки бандитизму. *Прикарпатський юридичний вісник*. № 3 (12). 2016. С. 99–102.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник. В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодєд та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 513 с.
4. Іваненко І.В. Аналіз національного законодавства про боротьбу з бандитизмом. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 6. С. 45–48.
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна прокуратура України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. (Дата звернення: 07.06.2023).

